

ก 1775

สถาปนา พุทธศักราช ๒๔๙๓

สยามรัฐ

ปีที่ ๔๓ ฉบับที่ ๑๔๕๓๖ วันอาทิตย์ที่ ๓๑ มกราคม พุทธศักราช ๒๔๓๖

อุตสาหกรรม

การเพาะเลี้ยงกุ้งของไทย

ปัญหาที่น่าจับตามอง

สำนักที่ปรึกษาทางเศรษฐกิจเครือเจริญโภคภัณฑ์

ห้องสมุดกรมวิทยาศาสตร์บริการ

MF 3

การเพาะเลี้ยงกุ้งทะเลของไทย

แต่เดิมเป็นการเพาะเลี้ยงแบบธรรมชาติ ต่อมาได้มีการนำเอาเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ เพื่อจุดมุ่งหมายเพิ่มผลผลิตต่อไร่ และการขยายพื้นที่เพาะเลี้ยงออกไป สำหรับเทคโนโลยีที่ผู้เลี้ยงกุ้งนำมาใช้ เช่น การควบคุมคุณภาพน้ำ การวิจัยและพัฒนาคุณภาพอาหารกุ้ง การวิจัยให้มีคุณภาพดีขึ้น การใช้อาหารกุ้งที่มีอัตราแลกเปลี่ยนสูง การปรับเปลี่ยนวิธีการเลี้ยงแบบดั้งเดิมที่เป็นแปลงนาเป็นการเพาะเลี้ยงแบบพัฒนา

เทคโนโลยีที่ผู้เลี้ยงกุ้งนำมาใช้เพื่อเพิ่มผลผลิตของกุ้งนั้น ส่งผลต่อผลผลิตกุ้งโดยตรงสามารถทำให้ผลผลิตต่อไร่สูงขึ้น ปริมาณผลผลิตกุ้งเพิ่มขึ้นสามารถส่งออกกุ้งในรูปแบบผลิตภัณฑ์ต่างๆ ไปยังต่างประเทศมากขึ้น ผลดังกล่าวทำให้ผู้เลี้ยง ผู้ส่งออก ตลอดจนรัฐบาล ได้มีผลประโยชน์อย่างทั่วถึง ขณะเดียวกันผลของการใช้เทคโนโลยีและการขยายการเพาะเลี้ยงเพิ่มมากขึ้นยังก่อให้เกิดผลที่ไม่พึงปรารถนา เช่น การใช้อาหารและสารเคมีของเกษตรกรอย่างขาดความรอบรู้ การเลี้ยงด้วยวิธีการไม่ถูกต้อง ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมอย่างรุนแรง โดยเฉพาะพื้นที่ป่าชายเลน การแข่งขันและการกีดกันทางการค้าของประเทศคู่ค้าและประเทศคู่แข่งขึ้น ซึ่งผลเหล่านี้ก่อให้เกิดปัญหาต่างๆ มากมาย

1) ปัญหาเกษตรกรขาดวิทยาการ และเงินทุน

การดำเนินกิจการฟาร์มกุ้งที่ไม่มีองค์วิทยาการ เป็นปัจจัยหนึ่งที่ว่าลาอุตสาหกรรมแวดล้อมให้เสื่อมโทรมเร็วยิ่งขึ้น เกษตรกรเลี้ยงกุ้งที่ไม่มีความรู้ทางหลักวิทยาการ คำนึงถึงผลตอบแทนในระยะสั้นเป็นหลัก โดยพยายามจัดการฟาร์มเพื่อให้ได้มาซึ่งผลผลิตกุ้งจำนวนมาก และขายจำนวนรอบในการเพาะเลี้ยงโดยขาดความรู้ลึกความเข้าใจ ก่อให้เกิดการทำลายสภาพแวดล้อมอย่างรวดเร็ว ตลอดจนการดำเนินกิจการฟาร์มที่ผิดหลักวิธีเช่น

- 1.1 การปล่อยกุ้งหนาแน่นมากเกินไป
- 1.2 การฉีดเลน ซึ่งทำให้กินบ่อถูกระบายออกสู่แหล่งน้ำภายนอกหรือทะเลเป็นจำนวนมาก ทำให้เกิดมลพิษทางน้ำ
- 1.3 ระบบการถ่ายเทไม่เหมาะสม เมื่อปล่อยน้ำสู่ทะเลจะเป็นการทำลายสภาพแวดล้อมใกล้เคียงอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

ภาครัฐบาลและเอกชนจึงควรมีส่วนร่วมในการให้คำแนะนำเชิงวิทยาการแก่เกษตรกร ตลอดจนเงินทุนสนับสนุน เพื่อให้เกษตรกรสามารถลดทุนจัดการฟาร์มอย่างถูกหลักวิทยาการได้ โดยเฉพาะ

การส่งเสริมการเลี้ยงกุ้งแบบพัฒนามากขึ้น ซึ่งไม่ต้องอาศัยอาหารและพันธุ์กุ้งจากธรรมชาติ ทำให้การขยายพื้นที่เพาะเลี้ยงกุ้งทะเลสามารถใช้พื้นที่ชายฝั่งทะเลได้ โดยไม่จำเป็นต้องใช้พื้นที่ป่าชายเลน นอกจากนี้สำหรับกรจัดสรรเงินทุน ปัจจุบันระบบการกู้ยืมนอกระบบของแหล่ง หรือห้องเย็นต่างๆ ที่ให้กับผู้เลี้ยงกุ้งรายย่อยนั้นมืออยู่อย่างมากมาในลักษณะของการสอกเขียว คือ นำเงินมาใช้จ่ายหรือนำอาหาร ยากุ้งมาใช้ก่อน หลังจากนั้นจึงค่อยจับกุ้งขึ้นมาใช้หนี้ ซึ่งแสดงถึงความขาดแคลนและต้องการเงินทุนมาใช้ในการจัดการปัจจัยการผลิตที่จำเป็น โดยเฉพาะอาหารกุ้งนับเป็นปัจจัยการผลิตที่มีต้นทุนสูงทีเดียว ดังนั้นการที่ธนาคารแห่งประเทศไทย ได้มีคำสั่งให้ธนาคารพาณิชย์ ระงับการให้สินเชื่อแก่ธุรกิจการเลี้ยงกุ้งกุลาดำที่มีฟาร์มอยู่ในบริเวณป่าชายเลน จึงเป็นการทำให้เกษตรกรต้องหันไปหาเงินทุนนอกระบบ ซึ่งมีต้นทุนหรือดอกเบี้ยสูงกว่าในระบบมาก

2) ปัญหาการขาดแคลนพื้นที่เพาะเลี้ยงชายฝั่ง ตลอดจนการลดปัญหาผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม

การเพาะเลี้ยงกุ้งกุลาดำ เริ่มแพร่หลายตั้งแต่ปี 2529 และขยายตัวมาอย่างต่อเนื่องเนื่องจากตลาดมีความต้องการ เป็นสัตว์เศรษฐกิจที่จำหน่ายได้ราคา และที่สำคัญต้นทุนในการเพาะเลี้ยงต่ำ เนื่องจาก การเพาะเลี้ยงมักใช้พื้นที่บริเวณป่าชายเลน ซึ่งมีอยู่ในจังหวัดชายทะเลทั้งภาคกลาง ภาคตะวันออก และภาคใต้ ซึ่งพื้นที่การเพาะเลี้ยงกุ้งกุลาดำส่วนใหญ่ หรือเกือบทั้งหมดเป็นการบุกรุกเข้าไปใช้พื้นที่ป่าชายเลน ซึ่งได้รับการยอมรับว่าป่าชายเลนนั้นสามารถรักษาความสมดุลทางธรรมชาติ และเป็นแนวปราการธรรมชาติที่ป้องกันกัมพูชา หรือแนวตั้งกั้นกั้นให้กับมนุษย์ได้เป็นอย่างดี แต่สถานการณ์ล่าสุดคือ พื้นที่ป่าชายเลนปัจจุบันลดลงจากยี่สิบกว่าปีก่อนหน้าในราวร้อยละ 5 และหากการบุกรุกพื้นที่ป่าชายเลนคงดำเนินต่อไป เชื่อว่าใน 20 ปีข้างหน้า ประเทศไทยไม่มีพื้นที่ป่าชายเลนเหลือแน่นอน

ปัญหาประการที่สองคือ พื้นที่เพาะเลี้ยงกุ้งกุลาดำที่กระจัดอยู่ในจังหวัดชายทะเลของภาคกลาง เช่นที่จังหวัดสมุทรสาคร สมุทรสงคราม ภาคตะวันออก ที่จังหวัดจันทบุรี ระยอง ตราด และภาคใต้ ตั้งแต่จังหวัดชุมพรลงไป กว้างเป็นศิวกรสำคัญในการสร้างมลพิษที่เกิดจากน้ำเสียจากบ่อเลี้ยงกุ้งลงสู่แหล่งน้ำธรรมชาติ และกำลังเป็นปัญหาใหญ่

หากไม่มีการป้องกันไว้แต่บัดนี้ เนื่องจากกรณีเรื่องกุ้งกุลาดำ ซึ่งต้องใช้พื้นที่ริมทะเล ใช้น้ำทะเล มีการถ่ายน้ำทิ้งเป็นระยะ ๆ และต้องหมุนเวียนน้ำออกตลอดเวลานั้น ทำให้มีการปล่อยน้ำเสียจากนากุ้งลงในลำคลองเป็นผลให้น้ำมีความเค็มยากแก่การนำมาใช้เพาะปลูกยุโรปยุโรปได้ รวมทั้งยังปล่อยน้ำเสียส่วนหนึ่งของทะเลด้วย

วิธีแก้ปัญหานี้จึงควรเพิ่มประสิทธิภาพในการเพาะเลี้ยงให้สามารถเพิ่มผลผลิตอย่างมีคุณภาพในพื้นที่เท่าเดิม โดยไม่มีการบุกรุกพื้นที่ป่าชายเลนอีก และหามาตรการในการควบคุมตลอดจนให้คำแนะนำเชิงวิชาการ เพื่อให้ผู้เพาะเลี้ยงโดยเฉพาะผู้เพาะเลี้ยงรายย่อยจัดการฟาร์มกุ้งอย่างถูกต้อง วิชาการ รวมถึงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมด้วย

3) ปัญหาการพัฒนาคุณภาพของผลผลิตกุ้งให้ได้มาตรฐาน ความสะอาด และความปลอดภัยของตลาดในต่างประเทศ

หลังจากญี่ปุ่นตรวจพบสารตกค้างในกุ้งสดแช่แข็งที่นำเข้ามาจากไทย ตั้งแต่เดือนพ.ย. 2533 และตรวจพบอย่างต่อเนื่องกันมาจนถึงล่าสุดเมื่อเดือนกรกฎาคม 2535 รวม 7 ครั้ง ซึ่งในปี 2533 นั้น ญี่ปุ่นนำเข้ากุ้งสดแช่แข็งจากไทยเพิ่มขึ้นเพียงร้อยละ 8.02 และในปีที่ผ่านมามีญี่ปุ่นนำเข้าจากไทย 48,458 ตัน ซึ่งเพิ่มขึ้นร้อยละ 11.3 ซึ่งน้อยกว่าอัตราเพิ่มในช่วงปี 2530-2532 ซึ่งเฉลี่ยขึ้นร้อยละ 80.25 สำหรับระยะ 6 เดือนแรกของปี 2535 ญี่ปุ่นนำเข้าจากไทย 20,729 ตัน มูลค่า 27,257 ล้านบาท ปริมาณนำเข้าเพิ่มขึ้นร้อยละ 2.1 แต่มูลค่าลดลงร้อยละ 12.8 โดยเฉพาะขณะที่ราคาส่งออกกุ้งสดแช่แข็งขนาด 16-20 ตัวต่อบอนต์ ลดลงเหลืออีกโลกกรัมละ 3,930-4,000 บาท เนื่องจากปัญหาสารตกค้างในกุ้งสดแช่แข็งไทยที่ส่งออกไปยังญี่ปุ่นนั้น ส่งผลให้กระทรวงสาธารณสุขของญี่ปุ่นทำการตรวจสอบกุ้งสดแช่แข็งที่นำเข้าจากไทยอย่างเข้มงวด จึงทำให้เสียเวลาและค่าใช้จ่าย ซึ่งสารตกค้างในกุ้งสดแช่แข็งของไทยนั้นเกิดจากผู้เลี้ยงกุ้งใช้สารเคมี เพื่อให้กุ้งรอดอยู่ได้หนาแน่นปริมาณที่มากจนเกินไป โดยไม่คำนึงถึงกฎระเบียบของตลาดต่างประเทศ จึงทำให้เกิดการร้องเรียนเรื่องสารตกค้างในกุ้งสดแช่แข็งของไทยจากประเทศผู้นำเข้าอยู่เสมอ บริษัทผู้นำเข้ารายใหญ่จะมีการทดสอบ Assay Test โดยสุ่มตัวอย่างของกุ้งมาตรวจเช็ค ซึ่งถ้าทดสอบแล้วผลออกมาเป็นลบก็จะรับซื้อ แต่ถ้าเป็นบวกก็จะไม่รับซื้อ เพราะมีสารตกค้างอยู่ในกุ้งมากจนเกินไป ผู้ส่งออกจึงควรพยายามแก้ปัญหาเหล่านี้ให้ได้โดยเร็ว มิฉะนั้นอาจสูญเสียตลาดให้แก่อินโดนีเซีย และฟิลิปปินส์ได้

นอกจากนี้ยังมีปัญหาเรื่องกลิ่นโคลน เนื่องจากการเพาะเลี้ยงกุ้งในอัตราที่หนาแน่นเกินไป คือปล่อยให้กุ้งในบ่อเพาะเลี้ยง 60 ตัวต่อตารางเมตร ซึ่งปกติจะปล่อยเพียงประมาณ 30 ตัวต่อตารางเมตร การให้อาหารก็ต้องมากขึ้นตามปริมาณกุ้งในแต่ละ

บ่อด้วย ทำให้สาหร่ายทะเลน้ำเงินแกมเขียวเจริญเติบโตได้ในบ่อเลี้ยงกุ้ง ซึ่งสาหร่ายดังกล่าวเป็นสัตว์การที่ทำให้กุ้งมีกลิ่นโคลน

4) ปัญหาการจดทะเบียนฟาร์มกุ้ง และการชลประทานน้ำเค็ม

ภายใน 2-3 ปีข้างหน้า การส่งออกกุ้งไปยังสหรัฐฯ ญี่ปุ่น และกลุ่ม EC จะต้องระงับเหตุของฟาร์มเพาะเลี้ยง จึงต้องมีการจดทะเบียนฟาร์มกุ้งเพื่อสามารถตรวจสอบคุณภาพได้อย่างละเอียดตั้งแต่เริ่มผลิตจนถึงส่งออก ซึ่งการจดทะเบียนนี้จะมีการจัดเก็บเป็นระบบข้อมูลสินค้าของแต่ละฟาร์ม และเมื่อส่งสินค้าไปยังต่างประเทศ หากตรวจพบสารพิษทางต่างประเทศจะได้แจ้งกลับมาว่าสินค้านั้นมาจากฟาร์มใดได้ทันที

โดยมีหลักเกณฑ์พอสรุปได้ดังนี้

1. เจ้าของพื้นที่ต้องมีเอกสารสิทธิ์ถูกต้องตามกฎหมาย
2. เจ้าของฟาร์มกุ้งที่มาจดทะเบียนจะต้องเป็นผู้เลี้ยงโดยตรง
3. ที่ดินปลงบ่อ จะไม่ได้รับการจดทะเบียนให้
4. ข้อปฏิบัติในการรักษาสังแวดล้อม เช่น ไม่ฉีดสารเคมีไปในแหล่งน้ำ ราง
5. พื้นที่เลี้ยงกุ้งจะต้องมีบ่อพักน้ำ 5-10% ของพื้นที่ทั้งหมด
6. ฟาร์มที่มีพื้นที่มากกว่า 50 ไร่ขึ้นไปต้องเลี้ยงในระบบพัฒนา ส่วนฟาร์มที่มีพื้นที่ต่ำกว่า 50 ไร่ จะไม่มีการบังคับสายตัว แต่จะมีเจ้าหน้าที่ประมงจังหวัดเข้าไปดูแล ในส่วนการจำกัดดินเขื่อนั้นควรทำกับฟาร์มขนาดใหญ่ ส่วนฟาร์มขนาดเล็กควรปล่อยดินเขื่อนให้ตามปกติ

โดยเฉพาะการจัดทำระบบชลประทานน้ำเค็ม และมีการแบ่งแยกพื้นที่การทำนาข้าว และนากุ้งออกจากกันอย่างชัดเจน ซึ่งจะสามารถแก้ปัญหาการที่น้ำในนาข้าวไปรบกวนนาข้าวได้ ดังนั้นที่เกิดขึ้นที่อำเภอหัวไทร จ.นครศรีธรรมราช และที่อ.ระโนด จ.สงขลา ซึ่งเป็นพื้นที่ที่เหมาะสมทั้งแก่การเลี้ยงกุ้งและปลูกข้าวที่ดีที่สุดของภาคใต้ ซึ่งปัญหาที่เกษตรกรนาข้าวในอำเภอระโนดได้รับคือ การที่นากุ้งปล่อยน้ำเสียจากบ่อกุ้งลงในคลองที่เชื่อมระหว่างทะเลสาบสงขลากับอ่าวไทย ทำให้น้ำมีความเค็มเพาะปลูกข้าวไม่ได้ และมีการสูบน้ำบาดาลขึ้นมาผสมกับน้ำทะเลให้มีความเค็มพอเหมาะกับการใช้เลี้ยงกุ้ง ทำให้น้ำใต้ดินหมดไปจนชาวบ้านขุดบ่อบาดลำนาน้ำมาใช้ไม่ได้ ซึ่งเป็นปัญหาที่ต้องมีการแก้ไขอย่างเร่งด่วน มิฉะนั้นเราอาจจะต้องแลกความสำเร็จของธุรกิจเพาะเลี้ยงกุ้งกับความเสียหายของสินค้าเกษตรอื่น ๆ อีกก็ได้

5) แนวทางการขยายตลาด โดยกระจายตลาดหลักให้เพิ่มขึ้นนอกเหนือจากสหรัฐอเมริกา และญี่ปุ่น

เนื่องจากช่วงกลางปี 2535 กระทรวงเกษตรของสหรัฐอเมริกา (FDA) มีท่าทีจะประกาศใช้กฎหมาย S-2538 ซึ่งเน้นในเรื่องของการควบคุม

คุณภาพการผลิต และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ใน การนำเข้าอาหารทะเลโดยเฉพาะกุ้งจากต่างประเทศ โดยสหรัฐจะนำเอาระบบตรวจสอบคุณภาพสินค้า อาหารทะเลทุกขั้นตอนการผลิต (Hazard Analysis and Critical Control Point : HACCP) มาใช้ โดยเฉพาะกับการผลิตและส่งออกอาหารทะเลแช่ เยือกแข็ง ประกอบด้วยไทยอยู่ในฐานะผู้ส่งออก

สินค้าอาหารทะเลรายใหญ่ ซึ่งมีความเป็นไปได้ที่ จะถูกทางการและองค์กรเอกชนของสหรัฐ นำ เอากฎหมายดังกล่าวมาเป็นเครื่องมือในการกีดกัน กุ้งสดแช่แข็งของไทย นอกจากนี้สหรัฐ และญี่ปุ่น ซึ่งเป็นตลาดส่งออกหลักกุ้งสดแช่แข็งของไทย กำลังประสบปัญหาภาวะเศรษฐกิจในประเทศตกต่ำ ประกอบกับการส่งออกกุ้งสดแช่แข็งจาก ไทยไปญี่ปุ่น ประสบปัญหาหมอกหินโคลนปะปน และสารตกค้าง ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการขยายตลาด ในญี่ปุ่น และทำให้ญี่ปุ่นสามารถตรวจตรวจกุ้งสดแช่ แช่แข็งของไทยได้ เนื่องจากเป็นตลาดหลัก ผู้ส่งออก ไทยจึงควรกระจายตลาดหลักไปยังตลาดอื่น ซึ่งมี ศักยภาพสูง เช่น ประเทศไทยในกลุ่มประชาคม ยุโรป (ฝรั่งเศส อิตาลี เยอรมันตะวันตก และสห- ราชอาณาจักร) และประเทศอื่น ๆ ซึ่งเป็นกลุ่มตลาด ที่อยู่นอกเขตคลอง และปราศจากข้อจำกัดจากการ รวมตัวเพื่อกีดกันทางการค้า เช่น สิงคโปร์ ฮองกง และออสเตรเลีย ตลอดจนพัฒนามูลค่าส่งออกใน ตลาดหลักเหล่านี้ให้สูงขึ้นให้สอดคล้องกับตลาดหลัก ให้ได้

6) การยกระดับมูลค่าเพิ่มของผลิต- ภัณฑ์จากกุ้ง เพื่อรักษาราคาและ ศักยภาพการแข่งขัน

ในระยะ 2-3 ปีข้างหน้า ผู้ผลิตในอุตสาหกรรม กุ้งจะมีเพิ่มขึ้น เพราะต่างประเทศโดยเฉพาะอินโด- นีเซีย อินเดีย จีน และเวียดนาม ซึ่งมีพื้นที่เหมาะสม ในการเพาะเลี้ยงกุ้งจำนวนมากมีโอกาสดพัฒนาขึ้น มาเป็นคู่แข่งของไทยได้แน่นอน เพราะประเทศ เหล่านี้มีความได้เปรียบด้านต้นทุนการผลิตอยู่ด้ว การส่งออกกุ้งของไทย จึงควรพัฒนาศักยภาพ

ทางการแปรรูปให้มากขึ้น เพื่อยกระดับราคา และเปิดตลาดใหม่หรือรักษาตลาดเดิม เช่น การ ส่งออกผลิตภัณฑ์กุ้งมูลค่าในรูปของกุ้งชุบแป้ง แขนแข็งและกุ้งต้ม หรือกุ้งคอกเทล เพื่อการส่งออก ไปยังตลาดยุโรปและสหรัฐ ซึ่งขณะนี้กุ้งชุบแป้ง แขนแข็งได้มีการส่งออกไปยังตลาดในฝรั่งเศส และได้มีการตอบสนองทางการตลาดค่อนข้างสูง และ จะสามารถขยายตลาดไปยังตลาดในแถบยุโรปในเร็ว ๆ นี้ การทำกุ้งมูลค่าในรูปของอาหารสำเร็จรูป และกุ้งสำเร็จรูปเพื่อการส่งออกนั้น จะสามารถ ครอบงำตลาดได้อย่างแน่นอน เนื่องจากในช่วงนี้เวลา ในการทำอาหารมีน้อยลง ประกอบกับการแข่งขัน ทางการค้าตลาดจากประเทศคู่แข่งมีน้อยมาก เนื่อง จากประเทศที่ส่งออกกุ้งมูลค่า เช่น เวียดนามและ จีนนั้น ยังไม่มีความสามารถในการผลิตกุ้งในรูป อาหารสำเร็จรูปได้ เพราะเทคโนโลยีของประเทศ เหล่านี้ยังด้าหลังอยู่

สรุป

ปัญหาและผลที่เกิดขึ้นย่อมส่งผลให้ผู้ แ่ียงกุ้ง ผู้ส่งออกกุ้งทั้งทางตรงและทางอ้อม ด้วยกัน ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็นผู้เลี้ยง ผู้ส่งออก และรัฐบาล จะต้องให้ความร่วมมือ กัน ในการแก้ไขปัญหาด้านนี้อย่างจริงจังก่อน ที่จะสายเกินไป เหมือนเช่นเหตุการณ์ที่เกิด ในประเทศไต้หวัน การแก้ไขปัญหาด้านนี้ รัฐบาลจะต้องเป็นผู้นำและผู้สนับสนุน ในการ แก้ไขปัญหาาร่วมกัน เพื่อพัฒนาอุตสาหกรรม การเพาะเลี้ยงกุ้งให้เติบโต และสามารถนำเงิน ตราเข้าประเทศต่อไป